

بررسی جایگاه و نقش نور در طراحی بازارها به شیوه معماری اسلامی

مهدی شعبانیان^۱، محمد مهدی مظفری^{۲*}

۱- هیئت علمی گروه معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران. shaabaniannmahdi@yahoo.com

۲- دانشجوی کارشناسی مهندسی معماری گرایش معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

Mozafarimehdi.88@gmail.com

چکیده

نور و روشنایی، عامل حرکت، سازندگی و پیشرفت جوامع بوده و شکل‌گیری تمدن‌ها نیز با حضور این عامل مهم مسیر تکامل و تعالی خود را طی کرده است. نور در تمام علوم به ویژه در معماری جایگاه مهم و سازنده ای دارد. در هنر ایرانی - اسلامی همواره از نور به عنوان یکی از پرکاربردترین مولفه‌ها استفاده می‌شود چرا که در قرآن شریف بارها از روشنایی آسمان و اجرام آسمانی نورانی سخن به میان آمده بنابراین نور در دین اسلام دارای جایگاه رفیعی است. در این مقاله به بررسی جایگاه و نقش نور در طراحی بازارها به شیوه معماری اسلامی پرداخته شده است. باتوجه به نتایج این مقاله می‌توان گفت: توالی فضا بازارها، استفاده از روزن‌های واقع بر دیوارها که نور از جانب و جداره‌های فضا وارد آن می‌شود، ساختن رواق و ایجاد یک هارمونی سایه و روشن توسط سایه و نور در فضای تحت پوشش آن و وجود نورگیرهای سقفی که مسیر حرکت را در فضای تنگ و تاریک راسته بازار مشخص می‌کنند همگی حاکی از آن است که نور به عنوان یک مولفه در زمینه طراحی بازارهای سنتی ایران بسیار مورد توجه است و این نشانگر جایگاه این اصل در شاکله تفکر اسلامی است.

واژه‌های کلیدی: نور، بازار، معماری اسلامی، معماری ایرانی

۱- مقدمه

از جمله علوم و هنرهایی که می‌توان به نقش نور در آن اشاره داشت، هنر معماری است که بحث مفصلی را در زمینه روند بهره‌گیری از نور طبیعی به خود اختصاص می‌دهد. در هنر معماری نور یکی از اجزایی است که کنار عناصر و مفاهیم دیگر از قبیل ساختار، نظم فضایی، مصالح، رنگ و ... مطرح می‌شود و در طراحی به عنوان یک عنصر مجزا باید نقش خود را ایفا کند. نور از عوامل موثر بر ارزش فضایی است که به عنوان غیرمادی‌ترین عنصر محسوس طبیعت، همواره در معماری وجود داشته است. اولین شرط برای درک بینایی و فضا، نور است. معماری و هنر گذشته کشورمان گویای این مطلب است که نور نه تنها برای روشنایی بلکه برای تقدس بخشیدن به فضا بکار گرفته شده و واژگانی چون روزن، شب‌بک، گلجام، جامخانه، رواق، تابش‌بند و... بیانگر آن است که گذشتگان نور را به عنوان عاملی برای فضاسازی و معماری بکار گرفته‌اند و نور نقش یک عنصر مادی و معنوی را بازی کرده است [۱]. در واقع قدرت یک معماری در توانایی آن در استفاده از نور برای القای فضاهای متعین می‌باشد. هرچه نور بیشتر در دستان معمار باشد او در ساختن فضاهای مجازی تواناتر خواهد بود. او می‌تواند با نور فضاها را تنگتر یا بازتر کند. فضاهای آمیخته با نور فرصت‌های بیشتری برای نظم و آفرینش به وجود می‌آورد. نوع نگرش به نور در معماری تحت تأثیر تفکر اسلامی به عالیترین درجه خود می‌رسد و به عنوان مظهر تقدس و عالم معنوی شناخته می‌شود. نور در معماری اسلامی ایران همیشه به منزله روشن کردن کامل فضای معماری به کار نمی‌رود. بلکه گاهی جنبه عرفان و تقدس به خود گرفته و جنبه‌های دیگر فضا (رنگ، بافت و...) را تحت تأثیر قرار داده و گاهی بر آنها تأکید می‌کند. معماری و نور به همان